

Városi táncházaink feladatköre¹

A néptáncot közösségi igények élesztik, társadalmi érdeklődés övezi. A tánc és a tánc élete napirenden van beszédekben, a képernyőn és a sajtóban. Legutóbb még egy folytatásos verselemzésben is. Szávai Géza *A Hét*ben a Méliusz-vers körül támadt egykori heves és magától a tánctól eléggé messzire kanyarodott vitákat eleveníti föl.² Méliusz költői látomása mellesleg kísértetiesen hasonlít Szabó Dezső *Az elsodort falujának* kitörölhetetlen torára, bomlott kocsmái táncára. (Egyébként a magyar és a világirodalom nem szűkölködik a népi és a városi táncok és táncélet megjelenítésében.) Nem kívánok sokáig időzni annál, hogy a Méliusz-vers valóságátartalma mennyire korszakhoz kötött, annál sem, hogy mennyire volt egyoldalú. Arról nem is beszélve, hogy verse elsősorban nem a szorosabb értelemben vett néptáncművészetről szól, hanem a tánc életében is megnyilvánuló társadalmi-erkölcsi viszonyokról, a tánc korabeli közegéről, kísérő jelenségeiről. Korszakot átívelve azonban sarkítása – összehasonlítást sugallva – mégis kiindulópontunkként szolgálhat.

Nem árt ugyanis, ha ezúttal is hangsúlyozzuk: a városi táncházak nem gépiesen kívánják lemásolni, utánózni az eredetét. Mindenből csak a legértékesebbet szeretnék átvenni: zenéből, dalból, táncból, szokásból egyaránt. A városi táncházban is van sodró, szilaj tánc, vidám csujogtatás, dalolás – akár teli torokból –, de nincs italozás és nincs duhajkodás, sőt – legalábbis a kolozsvári táncházban – még dohányzás sincs. A magáról olykor mégis elfelejtkező szép csendesen kitessekeltetik, hiszen a lendületes, „tüzes” páros táncokhoz és a virtuóz legényesekhez jó tüdő kell, a tüdőnek meg tiszta levegő. De magából a szorosabb értelemben vett néptáncművészetből, népi hangszeres zenéből és az egész összetett hagyományvilágból is a legértékesebbet igyekszik éltetni, megtanulni és megtanítani – még ha egyik-másik műfajban ez még nem is jár mindig egyöntetű sikerrel.

Köztudomású, hogy városi táncházainkban – s ez többé-kevésbé mind-egyikre érvényes – a hangszeres népzene minősége jócskán fölülmúlja a tánc- és népdalismeret átlagos színvonalát. Zenekaraink első nyilvános szereplését viszonylag hosszas, alapos és szakszerű felkészülés előzte meg, de továbbra is rendszeresen tanulmányozzák az eredeti falusi zenekarok játékát. Kijárnak közeli és távoli falvakba. A kolozsváriak Visába, Szovátra,

¹ Előadás kézírata. Elhangzott 1978. szeptember 24.-én, az I. Székelyudvarhelyi Táncház-találkozó tudományos ülészakán. Részleteit *Hol, mit és hogyan?* címmel közölte a Művelődés XXXII. évfolyama, 1979/1. januári száma (28–29. l.), majd ugyanilyen formában újraközölte a Művelődés *A közművelődés szűkülő (t)erei* című 1999-ben megjelent antológiája (153–154. l.).

² A szóban forgó vers Méliusz József *Vasárnap este táncban* című költeménye. Lásd Szávai Géza: *Egy vers – és az irodalomtörténet*. In: *A Hét*, IX. évf., 1978/36. 4–5; 1978/37. 8; 1978/38. 6–7.

Palatkára, Vajdakamarásra, Mérába és egyebüvé, Székről nem is beszélve. Többnyire Kallós Zoltánnal, táncházunk törzsvendégével és egyik fő tanácsadójával. Ismerik és szeretik, hívják is őket. Végigmuzsikáltak már falusi táncot is, lakodalmat is. Máskor meg csak be-besegítenek, mint ahogy vidéki zenészek is be-beállítanak a monostori táncházba „együthúzni”. A folyamatos és sűrű szereplés mind rutinosabbá csiszolja együtteseink játékát, ám mindez közel sem jelentheti, hogy babérjaikon ülhetnek. Meg kell acélozniuk akaraterejüket, és meg kell szilárdítaniuk készségüket az újabb és újabb önellenőrzésre, a továbbtanulásra és -tökéletesedésre, elméleti, zenetörténeti és folklorisztikai tudásukat, ismereteiket is bővítvén. Mind ezt kétségkívül messzemenően elősegíti az az örvendetes tény, hogy valamennyien szakképzett zenészek, a zeneművészeti főiskola végzettjei vagy mostani hallgatói.

Ezzel nyilván nem az önképzés s az önképzetség, az autodidacticizmus lehetetlenségét akarom sugallni. Tudomásul kell vennünk, hogy sajátos körülményeink folytán néptáncszakértőink, koreográfusaink jobbra mind autodidakták, s ez önmagában egyáltalán nem mérvadó.

Hasonló igényességre és elmélyülésre van szükség a táncok és a dalok szakszerű megtanulásában és szervezett megtanításában – úgy is mondhatnám: tudományos hitelességre! A kolozsvári táncházban mindig is töretlen volt a szándék a tánc- és a daltanítás folyamatosabbá tételére, egy idő óta azonban a gyakorlatban is – több fiatal tehetség fokozottabb bekapcsolódásával – mind szemmel láthatóbb a felzárkózás. Ehhez nagy lökést adott a táncházak Székelyudvarhelyt megrendezett szeptember végi találkozója. Éppen ebben a tudományos hitelességre való törekvésben különbözik e mai táncházak tevékenysége, élete a korábbi városi népitánc-mozgalmaktól. E minőségi változás társadalmi-történelmi, tudati-érzelmi indítékainál, okainál és velejáróinál nem időzöm – erről írt Sági Mária a *Valóság* idei 5. számában.³ Arról van szó, hogy a táncházakban miként lett a népi hangszeres zene, a népi tánc és a népdaléneklés diszciplína, vagyis tudomány. Kissé oldottabban kifejezve: igazi, hiteles tudás, igazi hiteles művészet! Vagy legalábbis miként igyekszik azzá lenni. Igaz, a táncházak kérdéskörének, a népi táncművészet újabb keletű felvirágzásának, tudatosság és ösztönösség viszonyának, a keretek bizonyos fokú intézményesülésének és az intézményesülés veszélyeinek hovatovább egész irodalma van.

Továbbra is égető gyakorlati kérdés marad a „hol, mit és hogyan?” Ebből a szempontból meggondolkoztató, amit Pávai István írt *A Hét* 1978. május 19-i számában.⁴ Az, hogy bizonyos táncrendnek miért kellene előtérbe kerülnie minden táncházban. (Másként hogyan is válhatnának össz-

³ Lásd Sági Mária: *A táncház*. In: *Valóság*, 1978/5. 68–76.

⁴ Lásd Pávai István: *Kell-e eredeti népzene, széki tánc és táncírás?* In: *A Hét*, IX. évf., 1978/20. 5.

népi társasági táncokká?) Gyakorlati és érzelmi indítékok miatt azt ajánlanám: táncházainknak mindenekelőtt saját vidékük vagy övezetük táncait kellene felkarolniuk, terjeszteniük, természetesen bármilyen kizárólagosság nélkül. A környékbeli táncokkal kellene tehát kezdeni (a kolozsvári táncház ebből a szempontból kivételesen kedvező helyzetben van), már csak azért is, hogy a néptáncok nemes versengésében egyik táncunk vagy tánc típusunk se maradjon le művészi esélyeitől. Azután jöhet sorban a többi – tudatos tervszerűséggel; mégis az időre bízva, melyek válnak közülük a legnépszerűbbekké.

Az elmúlt évtizedek színpadi táncsoportjainak legfőbb buktatóit azonban messze el kell kerülni: a néptánc elgépiesítését, megnyomorítását, az anyagismeret elégtelenségét, a hozzá nem értést, a felszínességet leplező hamisításokat, erőltetett keveréseket, az avatatlan stilizálást. Nemcsak a zenét, hanem a táncot és a népdalt is hitelesen kell megtanulni és megtanítani, a maga eredeti gazdagságában és szépségében – eljutván nemcsak az egyes, köztük a legnehezebb táncelemek-figurák pontos visszaadásáig, reprodukálásáig, hanem a jó, hű stílusig. És itt kikerülhetetlenül beleütközünk a néprajztudományok egyik központi, a magyar folklorisztikának is talán a legtöbbit kutatott-vitatott, nemzetközileg is jelentős eredményeket magában rejtő kérdéskörébe: a *változatképződés* (variálódás), illetve az összekapcsolódás (-tapadás, vonzás = affinitás) kérdéseibe. Hogy például az élő népmese esetében a változatképződés folyamatos, hogy a változat az élő népköltészet létezési formája, nagyjából mindenki tudja. Hát akkor ne feledjük el, hogy ez a néptáncra is éppúgy érvényes (természetesen a változatképződés bármilyen egyoldalú és leegyszerűsített, primitív elképzelés nélkül). S vajon a városi táncházakra nem? Vagy a városi táncházakban meg kellene akadályozni a változatképződést? Szabad-e, és egyáltalán meg lehet-e?

A kérdés nem ilyen egyszerű. Egy zártabb, még meg nem bomlott, hagyományőrző közösségben a változatképződés rendszerint stílusterés nélkül megy végbe. Az újabb nemzedékek a hagyományokba fokozatosan nőnek bele, s a stílus a hosszú évek, évtizedek során vérukké válik. A városi táncházakban viszont ezt az évtizedes folyamatot hónapok, olykor hetek alatt próbálják behozni. A városi fiataloknak ennyi idő alatt kellene szert tenniük jó stílusérzékre, ez pedig nem könnyű. Ráadásul sokféle tánc- és stílushatás éri őket magában a táncházban is, s ezek a hatások keresztezhetik egymást, a stílustalan keveredés veszélye fokozottabb. Éppen ezért döntő fontosságú a jó stílusérzék és ízlés kialakítása, kialakulása – amaz Arany János-i eszmény jegyében. Ennek viszont elemi előfeltétele az eredeti táncok pontos, hiteles megtanulása s az egyes vidékek jellegzetes stílusú táncai közötti különbségek megérzése-megértése és megőrzése.

És itt engedjenek meg egy újabb kitérőt, egy éppen itteni példa megemléztetését. Öröm volt látni, milyen sokan és milyen lelkesen, lendületesen járták a székelyudvarhelyi táncháztalálkozó résztvevői a széki magyart (a négyest). Ha valaki viszont előzőleg jobban megfigyelte a délutáni műsort, észrevehette, hogy az udvarhelyi fiatalok széki gyanánt tulajdonképpen a *visai* magyart (négyest) járták, csak épp más (széki) tempóban. Az, hogy a széki magyarnak a Mezőség sok pontján megtaláljuk közeli rokonát (imitt-amott már csak a nyomát, halovány emlékét), örvendetes, hiszen igazolja, hogy az valamikor széles körben ismert tánc típus volt. A kolozsvári tánc ház, népszerűségének fokozódásával, a városiak és a székiek mellett mind több fiatalt vonzott a Mezőség más falvaiból is: Visából, Buzából, Szovátról és másunnan származottakat vagy onnan ingázókat – s ebben nagy szerepe volt és van Kallós Zoltánnak. Rövidesen kiderült, hogy a *visai*aknak is megvan a maguk magyarja. Ez viszont nem azt jelenti, hogy a városiak tanításakor a kétféle négyest összekeverjük. A kettő között eléggé lényeges eltérések is vannak. A széki jóval lassúbb (a forgási sebessége már kevésbé), az indulása és a megfordulása, a váltása viszont más, valamivel nehezebb.

Mindebből azonban nem szabad azt a téves következtetést levonni, hogy a különféle vidékek táncosait mereven el kellene különíteni egymástól. De nem csak ők egymás mellett, a különféle táncrendjeik is békeességben megférnek egymás után. Természetesen fokozottabb „szakosodás” is elképzelhető. Mint ismeretes, Kolozsvárt már megindult fióktánc házunk is a vasasok klubjában,⁵ s nem lehetetlen, hogy idővel megindul a harmadik is, s mindez lehetővé teszi a táji igények és vonzalmak fokozottabb kielégítését. Arról azonban akkor sem szabad lemondani, s nem is fogunk lemondani, hogy a különféle foglalkozásúak mindig együtt legyenek. Együtt legyenek a munkásfiatalok a falusi származásúakkal és az értelmiségiekkel, s összetartozásukat a tánc közös nyelvével is erősítsék. (A főiskolások körében egy időben jelentkezett némi különválási szándék.) A kolozsvári tánc ház két éve bizonyítja, hogy az együttlét itt is mind természetesebb. Adott esetben magam is úgy jártam két kitűnő táncosunkkal, hogy eltevésztem, ki dolgozik az Unirea gépgyárban és ki a műegyetem hallgatója.

Végezetül néhány javaslat: 1. Rendszeresítsük a tánc házak találkozóit! Ne hiányozzék senki sem, akinek valamilyen köze van és lehet a tánc házakhoz, se csíkszeredaiak, se marosvásárhelyiek, s bár nem kívánok névsort olvasni, ne hiányozzék egy Panek Kati se, és legyen ott Elekes Dénes is Zilahról. 2. Ezek a seregszemlék, bármennyire is hasznosak legyenek, a

⁵ Kolozsváron 1978-ban már két tánc ház is működött: a Monostori úti Művelődési Házban csütörtök esténként megrendezett tánc ház mellett 1978 őszen beindult a Vasas Szakszervezet Klubjában szervezett péntek esti tánc ház is.

táncházak szakemberigényét önmagukban nem tudják megoldani. Meg kell szervezni a zenészek, a népzene-, a tánc- és a népdalgyűjtők, illetve -tanítók nyári tanfolyamait, táborozásait a legjobb szakemberek bevonásával! 3. Serkentsük a nemes versengést, de kerüljük az egészségtelen rivalizálást, számúzzuk a féltékenykedést és egymás bármilyen jellegű kijátékosítását, az „elsőség” körüli ügyeskedéseket (egyáltalán a túlhangsúlyozását) s ezzel kapcsolatos bárminemű torzítást! Tárgyilagosaknak kell lennünk – természetesen ez a sajtóra és a többi hírközlő eszközre is vonatkozik –, önzetleneknek és segítőkészségűeknek! A táncházmozgalomnak csak így van erkölcsi értelme.

